

Ткаченко Т. В.
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ТЕМПЕРАМЕНТУ СТУДЕНТІВ У ФОРМУВАННІ ЇХ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОГО ЗРОСТАННЯ

У статті розглянуто проблему творчого росту та сценічно-виконавську діяльність студентів музично-педагогічного факультету. Враховуючи специфіку їхньої майбутньої професії, розкрито сутність та особливості врахування темпераменту в роботі з постановки голосу. Підбираючи репертуар для виконання у класі, на сцені, з першого курсу ми враховуємо особливості характеру, емоційну спрямованість студента, його артистизм, здібність до прилюдного виступу, що впливає на формування його професійно-педагогічної культури.

Ключові слова: темперамент студента, професійно-творче зростання, факультет, репертуар.

Доведено, що темперамент професійного виконавця пов'язаний з особливостями його професійної діяльності. Це є свідомим актом виявлення й твердження індивідуально-психологічних особистісних і суб'єктивних можливостей "Я"–концепції з метою визначення себе як творчої особистості й індивідуальності. Студенти – майбутні вчителі музично-педагогічних факультетів повинні вільно володіти учнівською аудиторією, не зважаючи на свій настрій, самопочуття, темперамент, уміти корегувати його; знайомити учнів з вокальними добутками, не нав'язуючи їм свої смаки, оцінки, розвиваючи в них естетичний смак, почуття, сприйнятливність. Тому доцільним є здійснення формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя з урахуванням його темпераменту, характеру, особливостей психіки з погляду професійної придатності. Аналіз досліджуваної проблеми. Останнім часом проблема професійного становлення фахівців стає предметом уваги багатьох вчених. Досить широко вона висвітлена в психолого-педагогічній науці (І. Батракова, С. Вершловський, Н. Дука, Т. Зеєр, Л. Мітіна, В. Сластьонін, Н. Тализіна та ін.). Висвітлення різних аспектів професійного становлення майбутніх педагогів-музикантів представлені в дослідженнях молодих науковців: І. Малашевської, О. Маруфенко, Н. Мозгальнової, С. Олійник, Панків, Н. Сегеди, К. Станіславської, М. Ткач та ін. Аналіз наукової літератури показує, що проблема формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики й співу є недостатньо висвітленою, зокрема проблема врахування темпераменту як важливого чинника у виконавчій, творчій діяльності.

Мета статті розкрити особливості врахування темпераменту студентів музично-педагогічного факультету в розкритті їхньої творчої

спрямованості, в підготовці до виконавської діяльності.

“Під темпераментом ми розуміємо засновану на вродженому типі вищої нервової діяльності сторону особистості, що позначається в емоційній збудженості (швидкість виникнення, урівноваженості і яскравості емоцій) і пов’язаним із цією збудженістю темпів протікання психічних процесів” [1, с. 60].

Фізіолог І. П. Павлов пояснює особливості темпераменту вродженими або спадкоємними властивостями нервової системи, певним з’єднанням у кожному окремому випадку процесів порушення й гальмування – сили протікання цих процесів, урівноваженості, рухливості. Саме співвідношенням цих властивостей і визначається тип темпераменту. І. П. Павлов, визначивши темперамент як загальну характеристику окремої людини, додає, що це є головною характеристикою нервової системи, що представляє певні риси всієї діяльності кожного індивідуума [2, с. 76].

Темперамент є властивістю особистості й позначається у швидкості й силі емоційних реакцій, у загальній рухливості, швидкості мови й т.п. Фізіологічну сутність темпераменту становлять індивідуальність сили, рухливості й урівноваженості нервових процесів.

Учені розділяють людей на чотири основні типи темпераменту: сангвінік, флегматик, холерик і меланхолік. Загальні положення й психологічні характеристики ми приводимо за П. О. Рудиком [3, с. 185].

Сангвінік – життєрадісна людина, що відрізняється великою рухливістю. Сангвінік вразливий, швидко відгукується на зовнішні подразники, відрізняється невеликою поглибленістю в особисті переживання, неухважністю, незібраністю. Сангвінік у своїх рішеннях досить поспішна людина, вона мало замислюється над рішенням, часто розпорошує свої сили. Швидко забуває неприємності й радості, образи й смутки. Сангвінік добре піддається вихованню й перевихованню, якщо в нього вдається викликати інтерес до справи.

З огляду на особливості сангвініка, йому потрібно підбирати такий навчальний матеріал, який би підтримував його інтерес до роботи, доцільно частіше обновляти репертуар. Спочатку йому необхідно давати добуток, позбавлені великого емоційного напруги. Вокально-технічні вправи бажано давати завжди в одній і тій самій послідовності, починати виспівування з однієї вправи. Це повинне забезпечити врівноваженість процесів порушення й гальмування, тренує зібраність, вокальну стійкість. Сангвінікові не слід пропонувати виконання вправ у досить повільних темпах, тому що через велику рухливість нервових процесів, сангвінік важко гальмує. Найбільш сприятливим для нього є такий темп, у якому він

повністю контролює співочий процес, вправи виспіває добре, з м'якою подачею звуку.

Робота із сангвініком вимагає від педагога бадьорого, життєрадісного й активного настрою, тобто необхідності поводитися зі студентом відповідно до його темпераменту. Млявість, інертність педагога може розхолодити тонус сангвініка, знизити його сприйнятливність, працездатність.

Флегматика характеризує слабка емоційна збудливість. Це незворушна, помірна у діях людина. Рухи флегматика повільні, міміка одноманітна, невиразна, мова млява. Рішення, які приймає флегматик, виконуються спокійно. Як правило, він працездатний, урівноважений у прояві своїх почуттів, хоча може демонструвати й глибокі, і сильні емоції. Флегматики виявляють серйозність до своїх обов'язків, досягають прекрасних результатів у роботі, добре піддаються вихованню й перевихованню.

Флегматикам найкраще вдаються добутки описового, світлого, ліричного характеру. Тим флегматикам, які вже володіють достатньою технікою можна пропонувати й емоційно насичені добутки. Флегматики схильні до вправ у повільному темпі. Тому на початкових стадіях занять дуже корисно застосовувати саме повільні темпи вправ. Пізніше, темпи необхідно прискорювати виходячи з індивідуальних можливостей студента.

Флегматики добре володіють собою під час виступу, а в окремих випадках співають емоційніше й виразніше, ніж у класі, тобто концертна обстановка стимулює їх до більш яскравого виступу.

Холерик – людина з яскраво вираженими емоційними переживаннями. Він відрізняється гарячковістю, пристрасністю. Його хода стрімка, руху різкі. Йому властиві такі риси як висока активність, енергійність, сміливість, ініціативність, піднесеність.

Холерик легко збуджується. Особливості такого темпераменту мають певне значення й у навчальній, і у виконавській роботі. Процеси порушення в холерика переважають над процесами гальмування, тому виховання його вокально-технічних і виконавських навичок необхідно планувати таким чином, щоб на перших етапах навчання в репертуарі не було добутків, які можуть викликати велике емоційне порушення. Добутку епічного й ліричного характеру можуть бути в цей період особливо корисними. Обов'язково необхідно давати перевагу вправам зі строгою системністю й, особливо, с чіткою ритмічністю. Це допоможе виховати стриманість, тобто, буде сприяти зміцненню гальмових процесів. Корисними будуть мінорні тризвуки, мінорні гами, гами зверху долілиць, вузьке розташування

інтервалів, вправи в повільному темпі – тобто все, що сприяє відносному спокою. Пізніше емоційний тонус буде сприяти розвитку й удосконаленню виконавських навичок. Тоді можна буде пропонувати більше емоційний репертуар, чергуючи його з мінорним. На холериків музика діє особливо. Під час виступу перед аудиторією в них частіше “перехоплює” голос, губиться опора подиху, забувається текст добутоків. Тому публічні виступи вимагають особливої уваги при роботі з холериками. Вони повинні виступати якнайбільше, частіше, щоб виробляти творчий спокій, без якого виконання втрачає не тільки художню правду, але й усякий зміст. Холерики мають потребу в співі, в класі, в присутності колег, викладачів, щоб поступово звикати до слухача.

Меланхоліка часто називають слабким типом. Він має слабкі процеси порушення й гальмування. Емоційні переживання в нього сповільнені, але вони мають більш глибокий характер, роблять його вразливим, закритим, мало комунікабельним, зовні емоційно стриманим, спокійним, замисленим.

Під час роботи з меланхоліком педагог повинен бути чуйним, підбадьорювати його при невдачах, частіше відзначати успіхи, досягнення. Вокально-технічні вправи з меланхоліком потрібно систематизувати, іти від більш повільних добутоків до більш рухливих. Репертуар повинен сприяти порушенню в меланхоліка яскравих емоцій, ліричних переживань.

Меланхоліка можна розвинути лише до певної межі. Зробити з нього темпераментного виконавця досить важко. У роботі з меланхоліком необхідно приділяти велику увагу вокальній техніці, виходячи з того, що вона (вокальна техніка) може в певній мері компенсувати емоційну обмеженість.

Люди з різним типом темпераменту в різних умовах поведуться неоднаково. І. П. Павлов зазначав, що людина слабого типу, що потрапила у нові умови життя, може зовсім розгубитися, а іншого нічим не візьмеш, у які умови його не постав, він діє відповідно тому, що вимагають ці умови [4, с. 269]. Звичайно, працюючи зі студентами, потрібно пам'ятати, що в “чистому виді” темпераменти зустрічаються рідко. До того ж спосіб поведіння людини обумовлюється не тільки вродженими властивостями нервової системи, але й тими впливами, під якими постійно перебуває людина, від виховання й навчання в самому широкому розумінні слів. І це тому, що поруч із вищевказаними властивостями нервової системи безперервно виступає й ще одна важлива її властивість – пластичність. Ця ідея може допомогти педагогам і студентам знайти вірні прийоми знаходження вокальних і виконавських навичок у студентів з різними типами темпераменту.

Формування темпераменту залежить від розвитку вольових рис особистості, великого значення набуває формування вольових рис характеру. Оволодіння поведінням буде означати формування позитивних якостей темпераменту.

Таблиця

<i>Темперамент</i>	<i>Особливості психіки</i>	<i>Особливості формування вмінь</i>	<i>Найбільш ефективні форми навчання</i>	<i>Рекомендовані вправи</i>
САНГВІНК	Рухлива, зрівноважені процеси гальмування й порушення, слабка сприйнятливність, імпульсивність	Інтерес до занять; постійне відновлення й ускладнення репертуару; чергування добутоків повільного й темпу; стимуляція самоконтролю й самоаналізу; демократичний стиль спілкування швидкого	Фронтальна, групова, індивідуальна, парна (дуєт з більше підготовленим студентом)	Вправи на самоконтроль і самооцінку, взаємоконтроль, порівняння зі зразками на виконання добутоків різних жанрів, з різною емоційною напругою, й репродуктивні в різних темпах, імпровізація в репертуарі, темпі добутоків творчі
ХОЛЕРИК	Значна чутливість. Більша імпульсивність, порушення переважає над гальмуванням вразливість, сильна чуттєвість, мала імпульсивність, слабкі процеси порушення й гальмування, уповільнені емоційні переживання	Зрівноваженість; гарний настрій, довірчість; спокійний репертуар; демократичний стиль спілкування, створення ситуації успіху; необхідне самовираження в колективі, визнання ровесників; об'єктивна оцінка. Спонування до самооцінки самовихованню; послідовність у заняттях, системність залежність від оцінки інших, низька самооцінка; необхідність у ситуації успіху, підкреслена опора на позитивне; необхідні бадьорість, оптимізм викладача, його віра в можливості студента; стимулювання студента до виявлення емоцій, порушення, розвиток вокальної	Індивідуальна, у тому числі перед аудиторією, групова й парна (у тому числі в дуєті з викладачем, менш підготовленим студентом)	Вправи на самоконтроль і самооцінку, взаємоконтроль, порівняння зі зразками на виконання добутоків різних жанрів, з різною емоційною напругою, й репродуктивні в різних темпах, імпровізація в репертуарі, темпі добутоків творчі

		техніки, спілкування з викладачем на основі дружніх, довірчих відносин; емпатія; чуйність викладача, повага в сполученні з вимогливістю; використання добутоків різних жанрів, але обов'язково емоційно яскравих, стимулювання до знань і вмінь.		
ФЛЕГМАТИК	Слабка чуттєвість, сприйнятливність і вразливість. Мала імпульсивність	Постановка завдань на близьку перспективу і постійний контроль виконання завдань; спонукання до прояву активності, самостійності, творчості; робота в колективі; висока вимогливість; емпатія; оптимізм викладача; об'єднання на заняттях різних видів мистецтва; поступове прискорення темпу вправ, зміна характеру добутоків.	Індивідуальна, у тому числі перед аудиторією, групова й парна (у тому числі в дуеті з викладачем. Менш підготовленим студентом)	Вправи на імпровізацію в сценічному перевтіленні. сприйняття й відтворення яскраво емоційних добутоків, групова робота; виконання технічних добутоків у швидкому темпі. а cappella; поступовий перехід від добутоків описового. Ліричного характеру до драматичного, потребуючого значного прояву емоцій і перевтілення

Ефективність протікання будь-якого процесу залежить від того, наскільки його учасники “настроєні” на нього. Необхідно створити сприятливий емоційно-психологічний мікроклімат на заняттях, прагнути до взаєморозуміння, співтворчості зі студентом, створювати ситуації успіху, бути тактовним, увічливим, терпимим. Тому в процесі занять необхідно:

- забезпечити успіх кожного студента, особливо першокурсника;
- вселити впевненість у своїх силах;
- “закохати” студента у вокальний репертуар;
- усунути те, що йому заважає;
- передбачити й попередити труднощі й зриви в навчальній діяльності, створити умови, які допомогли досягти успіху.

Стежачи за настроєм того або іншого студента, ми починаємо урок з вокальних добутоків спокійного, ліричного характеру, у тому випадку, якщо студент збуджений або нервує, обов'язково включаємо в репертуар

духовну музику (добутку Ф. Шуберта, І. С. Баха, П. Чайковського, Д. Бортнянського й ін.) Якщо в класі присутні кілька студентів, то для створення сприятливої атмосфери пропонується, наприклад, кращій студентці проспівати "Ave Maria" Ф. Шуберта (оскільки вона вже освоїла цей добуток). Досвід нашої роботи доводить, що це позитивно впливало на психічний стан студентів, поступово включало їх у творчу атмосферу, актуалізувало музичне сприйняття. Адже Б. М. Теплов затверджував, що основним змістом музичного добутку є почуття, емоції й настрої. Ми цілком згодні з такою теорією й на практиці побачили її позитивну дію.

Доречно іноді в класі виконати експромтом улюблені пісні, романси. Наприклад, тріо виконує пісню П. Майбороди "Київський вальс", пісні з кінофільму "Карнавальна ніч" В. Лепина "Пісенька про гарний настрій", "П'ять хвилин", Г. Пономаренко "Відговорив гай золота" і ін. під акомпанемент колеги-однокурсника. Іноді із цих імпровізацій формується концертний репертуар, що завжди виконується з радістю й незмінно має успіх. Вивчення педагогом темпераменту студента допомагає найефективнішим образом розкрити його талант, створити умови для розвитку позитивних якостей, завуалювати негативні. Темперамент є динамічним важелем особистості, що й визначає вибір репертуару, з огляду на індивідуальність студента, його акторське амплуа, зовнішність і, звичайно, характер. Темперамент і характер студента при відповідному вихованні, обліку умов життя, діяльності, можна коректувати.

Ми розробили приблизний репертуарний список добутків для студентів різних типів темпераменту. Так, для сангвініка ми пропонуємо:

– українські народні пісні "Утоптала стежечку", "Ой, при лучці, при лучці", "Чотири волі пасу я", "Така її доля";

– закордонна класична музика: Л. В. Бетховен "Бабак", Перголезі Дж. Ах, навіщо я не галявина";

– російський класичний романс: М. Глінка "Не співай, красуня, при мені", О. Варламов "На зорі ти її не буди";

– українська класична музика: П. Майборода "Пісня про вчительку". Я. Степовий "Стояла я й слухала весну";

– радянська класична музика: В. Лепин "Пісенька про гарний настрій", Т. Хренников "Колискова Світлани".

Флегматикові ми пропонуємо:

– українські народні пісні "Не харчуй, чого в міні заплакані очі", "Спати мені не хочеться";

– українська класична музика: Г. Майборода "Запливай же, роженко", Я. Степовий "Зорі моя вечірня";

– російська класична музика: П. Булахов “Лунко пісня лунає”, А. Аляб'єв “Зимова дорога”;

– закордонна класична музика: В. А. Моцарт Арія Барбарині з опери “Весілля Фігаро”, Л. Бетховен “Гондолетта”;

– радянська класична музика: Г. Пономаренко “Відговорив гай золота”, А. Пахмутова “Ти – моя мелодія”.

Холерикові ми пропонуємо:

– українські народні пісні: “Ой не світи місяченьку”, “Не харчуй, чого в міні заплакані очі”;

– російський класичний романс: А. Варламов “Біліє вітрило самотній”, П. Булахов “І немає у світі очей”;

– закордонна класична музика: В. А. Моцарт “Туга за весною”, Дж. Перголезі “Se'ì tu ш'аші”;

– радянська класична музика: К. Молчанов “Пісня Женьки” з опери “А зорі тут тихі”, І. Дунаєвський “Пісня про Одесу”.

Меланхолікові ми пропонуємо:

– українська народна пісня “Ой під вишнею”, “Ой на горі два дубки”;

– російський класичний романс: А. Аляб'єв “І я вийду на ґаночок”, А. Гурилев “Сарафанчик”;

– закордонна класична музика: Е. Григ “Лебідь”, Ж. Веккерлен “Діви, поспішаєте”;

– українська класична музика: І. Поклад “Тече вода”, М. Стецюн “Зимонько-Зима”

– радянська класична музика: Р. Паулс “Колискова”, А. Пахмутова “Ніжність”.

Висновки. Вивчення особливостей темпераменту студента передбачає розвиток його індивідуальності, створення педагогічних умов для вільного інтелектуального, емоційного й творчого росту студента, служить позитивним фактором індивідуально-професійного самовираження студента, формує його пізнавальні й професійні інтереси, духовні цінності, риси характеру, які виступають регуляторами росту фахівця як творчої особистості і впливають на формування професійно-педагогічної культури.

Використана література:

1. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти. – К., 1999. – 269 с.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). – Х., 1998. – 399 с.
3. Левитов Н. Д. Вопросы психологии характера. – М. : Изд. АПН, 1952.
4. Павлов И. П. Полн. собр. соч. – М. : Изд-во АПН. – Т. 3. – Кн. 2. – 1963.

5. Рудик П.А. Психология. – М. : Учпедгиз, 1955. – С. 385.
6. Павлов И. П. Павловские клинические общества. – М., Т.1., 1965.
7. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика. – М., 1991. – 316 с.
8. Психология: словарь / под общей редакцией А. В. Петровского. – М., 1990. – 494 с.
9. Психологический словарь / под ред. В. Давыдова, А. Запорожца, Б. Ломова. – М., 1983. – 448 с.

ТКАЧЕНКО Т. В. Особенности учёта темперамента студентов в формировании их профессионально-творческого роста.

В статье рассмотрена проблема творческого роста и сценически исполнительской деятельности студентов музыкально-педагогического факультета. Учитывая специфику их будущей профессии, раскрыта сущность и особенности учета темперамента в работе с постановки голоса. Подбирая репертуар для выполнения в классе, на сцене, с первого курса мы учитываем особенности характера, эмоциональную направленность студента, его артистизм, способность к публичному выступлению, которое влияет на формирование его профессионально педагогической культуры.

Ключевые слова: темперамент студента, профессионально-творческий рост, факультет, репертуар.

TKACHENKO T. V. Features account of temperament of students in forming of their professionally-creative growth.

In article is considered problem of the creative growing and scenic исполнительскую activity student muziwwkalino-pedagogical faculty. Uchitivvaya specifics their future profession, raskrivta suvchnosti and particularities of the account of the temperament in work with stating the voice. Selecting repertoire for vivpolneniya in class, on scene, with the first course niv uchitivvayem particularities of the nature, змоціональну directionality of the student, his(its) артистизм, ability to public viVstupleniyu, which influences upon shaping his(its) professional pedagogical culture.

Keywords: temperament of student, professionally-creative growth, faculty, repertoire.

Цина А. Ю.
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА АДАПТАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Розглядаються результати дослідження адаптації першокурсників технологічно-педагогічних факультетів педагогічних ВНЗ до професійної підготовки в умовах її особистісної орієнтації. Аналізуються виробничо-технологічні, соціально-психологічні та особистісні елементи адаптації

Ключові слова: адаптація, професійна підготовка, особистісна орієнтація навчання.

Дослідження проблем особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів технологій має фундаментальну і прикладну складові. Фундаментальна складова сприяє визначенню переліку прогнозованих проблем професійного становлення особистості майбутнього вчителя, а також забезпечує пізнання концептуальних основ